

Aleš Opekar: Poznámky k teorii a dějinám populární hudby. Moderní populární hudba.
FFMU Brno 2022/2023

tradiční populární hudba

do nástupu jazzu a mimo jazzové směry do současnosti: kabaretní písně a kuplety, operety, dechovka, lidovka

moderní populární hudba

taneční písnička, odvozená z hudebního jazyka afroamerického folkloru, zejména pak od 30. let 20. století z velkokapellového swingu, fúze písňové tvorby starších období s jazzovými tanečními rytmy

emancipace sólového zpěváka (mikrofon) v neprospěch doprovodného orchestru, prorůstání vlivů country, rocku, folku ad.

zdroje jazzu:

I. hlavní formy, vyvinuté v průběhu cca 3-4 staletí v souvislosti s náboženstvím:

vooodoo ... pohanské náboženské tance, doprovázené autentickými zpěvy, původně hlavně v karibské oblasti

ring shout ... několikahodinový náboženský obřad, zpravidla končící extází; tanečníci v kruhu, někdy pochod kolem kazatele, exaltovaný zpěv a výkřiky, někdy i instrumentální doprovod

camp meeting ... náboženská shromáždění pod širým nebem, improvizované zpěvy černochoů s bělochy, sekty, počátek 19. st.

jubilees ... písně přebírané z církevních zpěvníků, podávané cca od poslední třetiny 19. st. hudebně školenými zpěváky; 2. výklad – synonymum výrazu ring- shout

spirituály ... tvůrčím procesem mnohokrát opakované a ustálené melodie náboženských shromáždění; do jisté míry křesťanské zpěvy bílých osadníků, přejímané a přetvářené v černošském improvizovaném zpěvu; hlavně sborové zpěvy

gospel songs ... černošské duchovní písně, kostelní písně; novodobé spirituály id začátku 20. st., třibené již v konfrontaci s jazzem a popem; textově hlavně křesťanský novozákonní materiál, profesionální koncertní sólový projev

II. hlavní světové formy, vyvinuté v průběhu cca 3 - 4 staletí:

work song ... pracovní písně (plantážní hollery, popěvky lesních dělníků, lodníků, železničních nádeníků); uchovaly tradice západoafrického hudebního projevu; většinou kolektivní jednohlasé písně s charakteristickým využitím principu zvolání a odpovědi (call-respons); formální rámec podobný vztahu verze - refrén, opakované akcenty, které pomáhaly organizovat jednotlivé pracovní úkony

blues ... původní vokální projev afroamerického folkloru, který v průběhu svého vývoje ustálil pevnou formální strukturu a specifické interpretační techniky; ve své původní venkovské podobě nejčastěji zpěv s doprovodem banja nebo kytary, často podomácku vyrobené, kde instrumentální doprovod zpočátku kopíruje na hlasovou linku nebo na ni odpovídá

blues do jisté míry navazovalo na pracovní písně i spirituály

Aleš Opekar: Poznámky k teorii a dějinám populární hudby. Moderní populární hudba. FFMU Brno 2022/2023

velkovýroba kytar až od 1833 (německý přistěhovalec C. F. Martin, od 1894 konkurence firmy Orville Gibsona)

charakteristické rysy: blue notes (3. a 7. stupeň durové stupnice je ohýbán, snižován, čímž dochází k zamlžení rozdílu mezi dur a moll a ke specifickému harmonickému napětí)

kytara supluje melodii hlas, odpovídá zpěvu v tradici techniky zvolání a odpovědi, rytmický doprovod až později; táhlý a naříkavý zvuk klouzáním kovového válečku na malíčku nebo prsteníku (často z ulomeného hrdla láhve - technika bottleneck /bottle = láhev, neck = krk/); neobvyklá ladění kytar, často do určitého akordu, související se samovýrobou, vedoucí k experimentování "z nouze"; kytarové vyhrávky se postupně tříbí do vyhraněných krátkých opakovaných melodicko-rytmických motivů - riffů

v rámci ustálené dvanáctitaktové formy se střídají tónika (např. akord C, 4 takty), subdominanta (např. akord F, 4 takty) zpravidla se zopakovaním stejné textové fráze, pak opět tónika a dominanta (akordy C a G, 4 takty), vedoucí k návratu do tóniky a k další sloce, relativně jednoduchý základ je obohacován variovaným ohýbáním tónů, řadou přechodových frází a vedlejších akordů

blues se postupně stává jednou z forem zábavné hudby v hospodách a tančírnách (barrel house, jook-joints, juke-joints, honky-tonks - odtud i název hracích skříní s race music, které od 30. let suplovaly živou hudbu)

představitelé:

Blind Lemon Jefferson, ♪ *Black Snake Moan* [Nářek o černém hladu], nahrávka Chicago 1927; malý, tlustý, slepý potulný muzikant, 1. venkovský bluesman nahrávaný na desky; svižný rytmus a hra na 1 struně – standardní bluesmanská škola, vliv na další hráče

William Christopher Handy (1873 - 1958) - kapelník černošského orchestru s klasickým hudebním vzděláním; trochu i pro finanční efekt začal sbírat a upravovat starší lidový materiál, který upravoval a vydával: *Memphis Blues*, *St. Louis Blues*, *Beale Street Blues*

Perry Bradford, legrácky, erotika, útrapy, jen výjimečně sociální protest;

Charley Patton, černošsko-indiánští rodiče, světlejší pleť, mocný a drsný hlas, typ baviče - ťukal a bouchal do kytary, vyhazoval ji do vzduchu, na hlavu, za záda, hra pomocí zubů (později i J. Hendrix), užíval různé typy hlasů, humorné komentáře; nahrával od 2. pol. 20. let, šíře repertoáru a stylů, smysl pro dynamiku

♪ *Stone Pony Blues (Blues kamenného poníka)*, nahráno 1934

Son House, hlubší a příjemnější hlas, písně rytmičtěji akcentované, ne fantazijní odbočky jako Patton, 1930 nahrál 10 snímků, pracoval jako traktorista + o víkendy hrál na tancovačkách, 1941 objeven folkloristou Alanem Lomaxem, nahrál jej pro archív amerického Kongresu

♪ *Pearline*, nahráno 1965

Robert Johnson, otráven (patrně žárlivost) jako 25-6 letý

♪ *Little Queen Of Spades (Malá piková dáma)*, nahráno 1937

Aleš Opekar: Poznámky k teorii a dějinám populární hudby. Moderní populární hudba. FFMU Brno 2022/2023

minstrel song ... začátek vlastní osobité americké populární písně; běloši ze severu USA, navštěvující jih, napodobují a parodují černošské muzicírování (tradice od 1799 v Anglii - Johann Gottlieb Graupner poprvé vystoupil s černou maskou ve hře *Černý ničema*; vznik tradice obdobné evropskému kabaretu (viz Hanswurst, pantáta z Lhotky, Hlupáček z balíkova), objevování synkop v rytmu a pentatoniky v melodice americký klasik minstrelské písně - **Stephen Collins Foster** (1826 - 1864) od dětství v kontaktu s černošskou duchovní hudbou zlidovění písní jako *Oh! Susannah* (1848), *Old Folks At Home* ("Swanee River", 1851)

po zrušení otroctví do těchto minstrelských představení pronikají černoši - karikují bělochy, jak karikují černochy typické 2 figurky představení - mistr s kastaněty a mister Tamburine, komické výstupy, do kruhu sedí hudebníci, střídání písniček a výstupů (banjo), na závěr - všichni promenáda, vznik tance - 1. černošského tance, který se uplatnil u bělochů - cake walk (hra spojená s tancem, páry soutěží o koláč, původ ve společenské hře jihoamerických černochoů i v západoafrickém obřadnictví; zpravidla doprovod 4strunného banja)

rag time ... synkopovaná klavírní hudba, později i v orchestrálních aranžích, kterou hráli černoši evropsky vyškolení forma pochodu s několika částmi a triem, podobné formě dechovky do rag timu se promítl synkopovaný doprovod tance cake walk i afroamerický folklor + Jopl.osobní melancholie a spec.přerývaný rytmus hlavní představitel **Scott Joplin** (1868 - 1917) Joplinova snaha považovat rag time za AH černochoů samouk, salónní pianista v St. Luis, hrál i na kornet v dechovce, zpíval v pěvecké skupině, studia harmonie a kompozice; úspěch Maple Leaf Rag 1899 mu mohl věnovat se skladbě, 10 let vůdčí skladatel rag timů publikoval i písně, pochody a valčíky; vzal si dceru svého nakladatele; ambice skládat ragtimové opery (*Treemonisha*, 1903), ale v době, když už naopak zájem o rag time upadal v souvislosti s rozvojem jazzu
♪ Scott Joplin: *Sun Flower Slow Rag* [Slunečnice]

♪ zjazzovaná dechovka, *Bourbon Street Parade*, v podání Paul Barbarin And His New Orleans Jazz, nahráno až 1955, projev prvotní fúze zdrojů jazzu, představující novou hodnotu

nástup jazzu: New Orleans (USA, Georgie) přelom 19. a 20. st.

vývojové etapy:

tradiční jazz

archaický jazz - neworleanský styl (cca od počátku 20. stol.)

klasický jazz - chicagský styl (cca od 10. let.)

- newyorský styl (cca od 20. let.)

- Kansas City styl (cca od 2. pol. 20. let)

+ revivalistické návraty k tradičnímu jazzu od 40. let (dixieland)

**Aleš Opekar: Poznámky k teorii a dějinám populární hudby. Moderní populární hudba.
FFMU Brno 2022/2023**

swing, přechod od tradičního k modernímu jazzu, cca od 30. let
instrumentalisté a kapelníci: Benny Goodman, Duke Ellington, Count Basie
Benny Goodman – vlastní orchestr od 1934, comba od 1935: trio (clar, p, ds),
od 1936 **kvarteto** (typické obsazení bez kontrabasů: klarinet, piano, bicí + vibrafon - Lionel
Hampton), od 1939 též sexteto (+ g a b)

zpěváci: Al Jolson (operetní hlas znělý i bez mikrofonu), Bing Crosby (nová technika
broukavého zpěvu do mikrofonu – crooner), Ella Fitzgerald, Frank Sinatra

moderní jazz (rozvíjí se v kontrastu s jednoduššími směry spotřební populární hudby):
bop (od počátku 40. let 20. st., Dizzy Gillespie, Thelonius Monk, Charlie Parker, John
Coltrane)

reakce na vyjadřovací prostředky předchozích džezových stylů, jeho vznik znamená počátek
moderního džezu. Bop zvýrazňuje černošské rysy, spontaneitu a expresivitu, v melodice se
uplatňuje chromatika, větší melodické skoky (interval zmenšené kvinty) a asymetrie ve
výstavbě frází, harmonická i rytmická struktura se stává složitější, rozšiřují se možnosti hry
na bicí nástroje

http://www.youtube.com/watch?v=09BB1pci8_o

progresivní jazz (od 2. pol. 40. let., Stan Kenton)

cool jazz (od přelomu 40. a 50. let., Modern Jazz Quartet, Lester Young, Miles Davis, Gil
Evans)

reagoval na expresivní charakter bopu racionálním rozvedením jeho melodicko-
harmonických výbojů. Bez ostrých dynamických protikladů a vibrat, často s polytonální až
atonální harmonií, interpretovaný malými skupinami

<http://www.youtube.com/watch?v=3Ko852-LS9Y>

<http://www.topzine.cz/co-je-to-cool-jazz/>

<http://www.youtube.com/watch?v=mxQ0zCsQ95o>

west coast jazz (od 1. pol. 50. let, Howard Rumsey, Gerry Mulligan, Dave Brubeck)
modifikovaná podoba cool jazzu, znamenající odklon od černošských džezových tradic
a sblížení s evropským hudebním cítěním. West coast jazz uplatnil techniku lineárního
kontrapunktu a zavedl do džezu nástroje, jež do té doby byly doménou tzv. vážné hudby (ve
skupinách našly uplatnění flétna, hoboj, fagot, violoncello, harfa; ve velkých orchestrech
lesní roh, tuba)

http://www.youtube.com/watch?v=BwNrmYRiX_o&feature=related

hard bop (někdy též east coast jazz, od pol. 50., Horace Silver, Art Blakey, John Coltrane)
reakce na west coast jazz. Kladl důraz na původní tradice džezu.

Aleš Opekar: Poznámky k teorii a dějinám populární hudby. Moderní populární hudba. FFMU Brno 2022/2023

soul jazz (bop + soul + blues + funky, od pol. 50. let, od H. Silver, Mose Allison, Slide Hampton)

free jazz (od počátku 60. let, Ornette Coleman, Cecil Taylor, George Russel)
v širším smyslu označení pro experimentální projevy současných avantgardních hudebníků, v užším smyslu džezový sloh vyznačující se novým pojetím organizace zvukového materiálu. Melodická složka free jazzu je výrazně individuální, používá glissanda, intonačně vychýlené tóny, velké intervalové skoky apod. V harmonii došlo k rozkladu funkčního tonálního systému a k uplatnění modalit, polytonality, popřípadě atonality. Zvuková složka se postupně rozšířila o elektronicky deformované nebo vyráběné zvuky. Vliv měly i prvky exotických hudebních kultur (zvláště v oblasti metricky a v užití hudebních nástrojů) a rocku.

vliv jazzu na AH: jazzové inspirace vedle neoklasicismu jako snaha o zpřístupnění AH Pařížská šestka (Erik Satie, Georges Auric, Darius Milhaud, Artur Honegger), Igor Stravinský, George Gerschwin, Paul Hindemith, Jaroslav Ježek, Bohuslav Martinů...

pokračování vývoje blues v podmínkách velkých měst

Handyho sebraná blues se podobně as ragtimy šířily nototiskem, hlavní rozmach až s gramoprůmyslem

migrace obyvatel z jihu na sever USA, řada bluesmanů žije v černošských ghettech (Chicago) zpočátku akustický doprovod zpěv a klavír: éra klasického blues a boogie woogie (20. léta 20. st.)

zpěvačky blues: Mamie Smith (nahrávky Okeh Records od 1920), Ma Rainey, Bessie Smith pianisté boogie woogie (rychlé virtuózní skladby, kráčivý bas v levé ruce, formální struktura převzatá z blues): Albert Ammons, Pete Johnson, Meade Lux Lewis

od 30. let využívání elektrifikace nástrojů

..

rhythm & blues

elektrifikované, zrychlené, zdrsňené městské blues

výraz se poprvé objevil v pol. 40. let 20. st. jako náhrada za starší označení race music (rasová hudba)

Muddy Waters (1913 - 1983)

přes den řidič nákladáku, večer hra v klubech, pozvání do studia od talent-scouta brí Chessových - malá firma Aristocrat (od 1948 Chess Records), 1.skutečný úspěch - nahr. *Rolling Stone* (*Tulák*)

první stálá skupina až počátkem 50. let (2 el.g., ústní harmonika, bicí, amplifikovaný kontrabas ap.)

složení, sound i rep. se staly vzorem pro britské rhythm&bluesové skupiny typu Animals, Spencer Davis Group, Rolling Stones, Yarbirds ad.

představitelé: Joe Williams, Sonny Boy Williamson, Howlin'Wolf nebo **B. B. King**

**Aleš Opekar: Poznámky k teorii a dějinám populární hudby. Moderní populární hudba.
FFMU Brno 2022/2023**

country & western

souhrnný název pro hudební formy amerického venkova a styly z nich vycházející, jejichž původním zdrojem byly písně a balady vystěhovalců z Evropy (zejména Anglie, Irsko a Skotska), kteří se usadili v teritoriu Appalačského a Ozarského pohoří jihu USA a až do 20. let 20. st. byli izolováni od městského hudebního života

původně jde tedy lidovou hudbu, jejíž další rozvoj však úzce souvisí s rozvojem rozhlasu a gramofonového průmyslu

první nahrávky cca 1923 gramofonová společnost Okeh

Wendell Hall, Vernon Dalhart, Jimmy Rodgers (*T for Texas*)

<http://www.youtube.com/watch?v=gbzc77Tz6PA>

od 1925 v Nashville rozhlasová stanice We Shield Millions (zaštiťujeme miliony – dle sponzorující pojišťovací společnosti), sobotní pořady Barn Dance (tancovačka ve stodole), od 1927 Grand Ole Opry (velká stará opera, původně rozhlasový pořad s účastí publika, později spíše velká koncertní produkce s live přenosy a nahrávkami)

Uncle Jimmy Thomson, Uncle Dave Macon (*Hill Billies Blues* - edice Okeh Hillbilly)

30. léta - zpívané westerny, herci = zpěváci často nebyli původem farmáři (Gene Autry, Tex Ritter)

jako v jazzu zpočátku podřazenost zpěváka v rámci orchestru (2g, vi, bjo, b)

cca od 1938 sólo + doprovod

Roy Acuff a Smoky Mountain Boys, poprvé do G.O.Opry uvedli nástroj dobro (kytara s plechovými rezonátory)

1940 Pee Wee King a Golden West Cowboys poprvé do G.O.Opry uvedli elektrifikovanou steel kytaru

cca 1945 Bill Monroe & The Bluegrass Boys

etablování nového směru **bluegrass**

čtyřhlasý zpěv, pětistrunné banjo (Earl Scruggs), kytara, mandolína, housle, dobro, basa

50. léta - hvězdy typu Hanka Williamse, Hanka Snow, Chata Atkinse

folk

zpětně sbíraná lidová hudba USA, širší teritoriální záběr i inspirační zdroje

černošské (blues) i bělošské (kovbojské), námořnické, rybářské, dřevorubecké, irské, skotské, židovské a vlastní tvorba v podobném duchu

vývojové etapy folku:

1) sběratelé amerického folklóru, z něž folkové hnutí vyšlo, hl. 30., 40. léta

sběratelé John Lomax (*Cowboy Songs and other Frontier Ballads*, 1910)

a jeho syn Alan Lomax <http://www.youtube.com/watch?v=cvEnkoSBPmY>

Peter Seeger (sběratelství i interpretace)

Woody Guthrie

Leadbelly (= Huddie Ledbetter, 1885-49), černošský písničkář, kytara, klavír, ústní harmonika i akordeon

**Aleš Opekar: Poznámky k teorii a dějinám populární hudby. Moderní populární hudba.
FFMU Brno 2022/2023**

2) 40. léta vznik prvních souborů (zakladatelský význam souborů Almanac Singers
http://www.youtube.com/watch?v=-H5oCsNaB_Y
Weavers <http://www.youtube.com/watch?v=9gVTfT3tJAY> (Seeger + Weavers)

3) studená válka zmrazila aktivity folkového hnutí, nový vzrůst popularity souborů od konce 50. let: **Kingston Trio, Peter, Paul and Mary**; od 1959 Newport Folk Festival původní hnutí za obrodu anglosaské i jiné lidové písně, usilující o její návrat do života prostřednictvím aktualizující interpretace zahrnující i soudobé vyjadřovací prostředky, postupně přerostlo do vlastní tvorby s poetickými i sociálně kritickými texty

Joan Baez, Bob Dylan

<http://www.youtube.com/watch?v=S1TKUk9nXjk>

4) od 1965 spojení folku s rockem, bohatá výrazová diferenciacce
Bob Dylan, skupina Byrds, Kanada: Leonard Cohen, Joni Mitchell, Anglie: Donovan

rock (jinak též téma samostatného cyklu přednášek pro ročník)

tři zdroje a tři součásti rocku:

fúze směř v 50. letech: country & western + rhythm & blues + swing - vznik rock' n' rollu jakožto prvního stádia vývoje rocku

černošští představitelé: Little Richard, Chuck Berry, ...

bělošští představitelé: Elvis Presley, Jerry Lee Lewis, Buddy Holly...

60. léta:

britský beat - Mersey sound (Beatles) a bílé britské rhythm & blues (Rolling Stones)

folk rock (Byrds, Bob Dylan...)

psychedelický rock (Jefferson Airplane, Grateful Dead...)

konec 60. let a 70. léta:

jazz rock jakožto fúze jazzu s rockem (Blood, Sweat & Tears, Chicago, Miles Davis, Chick Corea...)

hard rock (Led Zeppelin, Deep Purple, Black Sabbath)

art rock (Genesis, Yes, Nice, Pink Floyd)

heavy metal (Motorhead, Iron Maiden)

reggae (Bob Marley)

punk (Sex Pistols, Clash) a disco (Bonnie M, ABBA)

80. léta:

nová vlna (Talking Heads, B 52's, Devo) a její součásti jako nový romantismus (Ultravox, Cure), reggae rock (Police), hardcore (Black Flag)

gotický rock (Sisters of Mercy)...

konec 80. let a 90. léta:

grunge (Nirvana, Pearl Jam)

**Aleš Opekar: Poznámky k teorii a dějinám populární hudby. Moderní populární hudba.
FFMU Brno 2022/2023**

šanson

původně francouzské označení pro jakoukoli píseň

v historii často hrdinský zpěv

dnes především přednesová populární píseň, lišící se od běžné pop music větší náročností na text a důrazem na sugestivní hereckou interpretaci

od poloviny 19. st. - zakládání koncertních kaváren v Paříži (zejména Champs- Elysées)

konkurence divadlům, koncem stol.se mění v lit.kabarety

začátek 20. stol. - typ osobnosti kabaretiéra – baviče: **Maurice Chevalier**

od 1925 splývání šansonu s vlivy jazzu: **Josephina Bakerová** - francouzsko-americká

herečka, zpěvačka a tanečnice latino-hispánského původu

obsahově závažnější trend zahájil **Charles Trenet** (*1915)

nejvýznamnější představitelé:

Edith Piaf (1915-63), od sklonku 30.let

Jacques Brel (1929 v Belgii - 78)

Charles Aznavour (*1924)

Gilbert Becaud (1927 - 2001)

brechtovský song

německá obdoba francouzského šansonu, píseň s důležitou textovou složkou a divadelně pojatou interpretací

Bertold Brecht (1898-56), začínal 1918 as zpěvák jarmarečních písní s kytarou, prosadil se hrou *Třigrošová opera* podle *Žebrácké opery* Johna Gaye (1928)

vliv na rockové hudebníky (Doors, Art Bears, Tiger Lillies)

spolupracoval se skladateli Kurtem Weillem, Hansem Eislerem, s Paulem Dessau

např. *Mackie Messer* ("Žralok zuby")

šlágr, hlavní proud populární hudby

skladba, která dosáhla u veřejnosti špičkové, byť často krátkodobé obliby

pojem šlágr poprvé užit 1881 ve vídeňských National-Zeitung

prolíná se s anglickým výrazem **hit**, který má podobný význam, stejně jako výrazy hlavní proud populární hudby, **střední proud, pop**

4 zákl. etapy vývoje šlágru:

1) od 70. do 90. let 19. st. s nepevnou a neorganizovanou komerční bází

2) 90. léta - konec 1.sv.v. ... komerční báze tržního tisku

3) 1918 - 1945 ... podnikatelská báze s tiskem a reprodukčními zvuk.prostředky

4) současnost. ... komerční báze s převládajícími technickými způsoby šíření zvukových realizací

princip fungování většinového proudu a menšinových žánrů, jako byly v době svého vzniku country, rock, folk a pod.:

nový menšinový směr vznikne v konkrétních lokálních společenských a kulturních podmínkách (často ve vazbě na tzv. subkulturu); dále se rozvíjí nabalováním dalších příznivců, překračuje subkulturní rámec a stává se vkusovou orientací části populace (někdy se stává módní); vůči hlavnímu proudu funguje zpočátku víceméně nezávisle nebo v opozici, avšak postupně se s ním konfrontuje; hlavní proud z něho přebírá podnětné prvky, kterými se modernizuje, nadužívá je však a rozmělnjuje; zpočátku účinné (šokující) prvky jsou v obroušené podobě přijímány širokým publikem, které pak dodatečně akceptuje i některé původní projevy subkultury; ta je průběžně taktéž ovlivňována hlavním proudem nebo jinými směry a postupně ztrácí svou původní vyhraněnost